

КОРНУТА Л. М.кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного
і фінансового права

(Національний університет

«Одеська юридична академія»)

УДК 342.98:35 (477)

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.1.2.73>**РОЛЬ ІНСТИТУТУ ГРОМАДСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У ФОРМУВАННІ
ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ДЕРЖАВНОГО СЛУЖБОВЦЯ**

Статтю присвячено дослідженню питань, пов'язаних із визначенням ролі інституту громадянського суспільства у формуванні професійної компетенції державного службовця. Визначено термін «інститут громадянського суспільства» як громадські об'єднання, релігійні, благодійні організації, творчі спілки, професійні спілки та їх об'єднання, асоціації, організації роботодавців та їх об'єднання, органи самоорганізації населення, недержавні медіа, інші невідприємницькі товариства та установи, легалізовані відповідно до законодавства.

Проаналізовано підходи на видової структури інституту громадянського суспільства, що має досить розгалужений характер. Звернуто увагу, що інститут громадянського суспільства трансформувався в нову модель, яка передбачає паритетні відносини з державою та її представниками. Обґрунтовано на важливості ролі інституту громадськості у формуванні професійної компетенції державного службовця, що будується на засадах взаємодії та співпраці. Відмічено, що участь громадськості не зводиться виключно до контрольної та консультативно-дорадчої функції.

Проаналізовано форми співпраці та взаємодії, до яких запропоновано віднесення: 1) прийняття пілотних проектів; 2) впровадження навчальних та інших програм (зокрема, державних, грантових); 3) вироблення стратегій, концепцій; 4) укладення меморандумів, угод про співпрацю; 5) проведення конференцій, круглих столів, симпозіумів, тренінгів тощо. Наведено практичні приклади кожної із форм.

Акцентовано увагу, що вектори проведених заходів, організованих інститутом громадськості для державних службовців мають тенденцію до постійних змін, що пояснюється появою нових викликів та загроз. Так, в умовах впровадження воєнного стану в Україні набули актуальності тематики, пов'язані із безпековими питаннями, підтримкою ментального здоров'я у колективі, адаптацією ветеранів на публічній службі, та ін.

Ключові слова: професійна компетентність, державний службовець, публічна служба, тренінг, форум, круглий стіл, взаємодія, співпраця, інститут громадянського суспільства, знання, навчання, грантові програми, неурядовий сектор, воєнний стан.

Kornuta L.M. The role of the public society institute in the formation of the professional competence of the civil servant

The article is devoted to the study of issues related to the determination of the role of the civil society institute in the formation of the professional competence of a civil servant. The term «institute of civil society» is defined as public associations, religious, charitable organizations, creative unions, professional unions and their

associations, associations, employers' organizations and their associations, bodies of self-organization of the population, non-state media, other non-business associations and institutions legalized in accordance with the law.

Approaches to the specific structure of the institution of civil society, which has a rather extensive nature, are analyzed. It was noted that the institution of civil society was transformed into a new model, which provides for parity relations with the state and its representatives. It is based on the importance of the role of the public institution in the formation of the professional competence of the civil servant, which is built on the principles of interaction and cooperation. It was noted that public participation is not limited to control and advisory functions.

Forms of cooperation and interaction are analyzed, to which it is proposed to attribute: 1) adoption of pilot projects; 2) implementation of educational and other programs (in particular, state, grant); 3) development of strategies, concepts; 4) conclusion of memoranda, cooperation agreements; 5) holding conferences, round tables, symposiums, trainings, etc. Practical examples of each of the forms are given.

Attention is drawn to the fact that the vectors of events organized by the Public Institute for civil servants have a tendency to constant changes, which is explained by the emergence of new challenges and threats. Thus, in the conditions of the introduction of martial law in Ukraine, topics related to security issues, support of mental health in the team, adaptation of veterans in public service, etc. have become relevant.

Key words: *professional competence, civil servant, public service, training, forum, round table, interaction, cooperation, civil society institute, knowledge, training, grant programs, non-governmental sector, martial law.*

Постановка проблеми. Формування професійної компетенції державного службовця є динамічним та постійним процесом. В протидію застарілим формам навчання, перевірки та закріплення знань в Україні активно впроваджуються сучасні інструменти, покликані підвищити рівень професіоналізму, навиків, знань працівників публічної служби. Особливого значення набувають навчально-практичні заходи, які проводяться за участю інституту громадянського суспільства. Роль неурядового сектора особливо посилилась із впровадженням в Україні воєнного стану та процесами, пов'язаними із вступом України до Європейського Союзу. З огляду на що виникає потреба у проведенні досліджень стану та форм взаємодії державних службовців та інституту громадянського суспільства в сучасних умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним підґрунтям дослідження стали наукові праці таких вчених, як: О. Бандурка, Ю. Битяк, О., Н. Білак, Бутенко, О. Гарань, К. Ващенко, О.М. Ващук В. Венедіктов, І. Голосніченко, І. Козій, Б. Лазарєв, В. Малиновський, В. Московець, Н. Нижник, В. Сидоренко Ю. Старілов, С. Стеценко, В. Тимошук, А. Ноздрачов, В. Садовський, А. Яворенков й інші. Однак, варто відмітити, що обрана тема є динамічною, що зумовлює її актуальність.

Мета статті. Метою статті є дослідження наукових та теоретичних підходів до визначення ролі інституту громадянського суспільства у формуванні професійної компетенції державного службовця, визначення можливих форм взаємодії, проведення оцінки стану співпраці.

Виклад основного матеріалу. Тривалий час в державній службі використовувались морально застарілі методи підвищення кваліфікації державних службовців, які, як правило зводились до проведення формальних лекцій, нотування законів, тестування рівня освоєння знаннями. Не активною і була самоосвіта державних службовців. Водночас із розвитком інформаційних технологій ситуація дещо покращилась, адже з'явилося більше можливостей та форм отримання нових знань, інформація стала доступнішою.

Водночас за сучасних умов виникає потреба в умінні систематизувати дані із глобального інформаційного потоку, оволодіння навиками виокремлення корисної інформації. При

цьому, окремі цінні навички та знання можуть бути доступні на платних засадах, що з урахуванням не високого рівня заробітної плати державного службовця та сімейних обставин може бути непосильним, навіть при наявності бажання до навчання.

За таких умов особливого значення набуває роль інституту громадянського суспільства у формуванні професійної компетенції державного службовця, яка щоразу набуває нових форм.

Специфіка сучасних тенденцій розвитку України свідчить, що процес формування громадянського суспільства та правової держави проходить паралельно, під взаємним впливом і контролем [8, 37].

Визначення терміну «інститут громадянського суспільства» можна сформувати із аналізу положень Постанови Кабінету Міністрів України «Про забезпечення участі громадянської у формуванні та реалізації державної політики» від 03.11.2010 р. № 996 як громадські об'єднання, релігійні, благодійні організації, творчі спілки, професійні спілки та їх об'єднання, асоціації, організації роботодавців та їх об'єднання, органи самоорганізації населення, недержавні медіа, інші непідприємницькі товариства та установи, легалізовані відповідно до законодавства [15].

Правове регулювання діяльності інституту громадського суспільства унормовано Конституцією України [4], Законом України «Про громадські об'єднання» [11], Законом України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» [10], Законом України «Про молодіжні та дитячі громадські організації» [19], Законом України «Про професійних творчих працівників та творчі спілки» [22], Законом України «Про організації роботодавців, їх об'єднання, права і гарантії їх діяльності» [21] та іншими.

Видова структура інституту громадянського суспільства є досить розгалуженою та може бути класифікована за типами: 1) в залежності від необхідності формалізації створення: а) ті, що підлягають легалізації; б) ті, що не підлягають легалізації; 2) в залежності від мети та функціонального призначення: а) із загальновизначеною метою і завданнями; б) із вузькоспеціалізованими метою і завданнями; 3) в залежності від характеру повноважень: а) наділені на рівні законами спеціальними повноваженнями; б) наділені загальними повноваженнями; 4) в залежності від території діяльності: а) всеукраїнські; б) міжнародні; в) регіональні; г) місцеві [8].

Водночас Закон України «Про громадські об'єднання» дає змогу класифікувати громадські об'єднання на наступні види: 1) за організаційно-правовою формою на: а) громадські організації (засновники та члени (учасники) фізичні особи); б) громадські спілки (засновники є юридичні особи приватного права, а члени (учасники) можуть бути юридичні особи приватного права та фізичні особи); 2) за статусним критерієм: а) зі статусом юридичної особи (непідприємницьке товариство, основною метою якого не є одержання прибутку); б) без статусу юридичної особи [11].

З позиції права, громадські об'єднання є окремим суб'єктом права та можливим учасником суспільних відносин, які регулюються нормами адміністративного права [3].

Говорячи про професійну компетентність, то під цією категорією слід розуміти: - здатність особи в межах визначених за посадою повноважень застосовувати спеціальні знання, уміння та навички, виявляти відповідні моральні та ділові якості для належного виконання встановлених завдань і обов'язків, навчання, професійного та особистісного розвитку [13]; [18] - динамічну комбінація знань, умінь, навичок, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно здійснювати професійну діяльність та/або подальшу навчальну діяльність [17]; [16].

Водночас професійна компетентність державного службовця розглядається як практична здатність у межах наданих службових повноважень, застосовувати спеціальні знання, уміння та навички, виявляти необхідні особистісні якості (моральні та ділові) при належному виконанні встановлених завдань і обов'язків, при підвищенні кваліфікації, професійному та особистісному розвитку [5].

Інститут громадського суспільства трансформувався в нову модель, яка передбачає паритетні відносини з державою та її представниками. Громадськість стала помічником

держави у сприянні виконання важливих державних завдань, з одночасним зберіганням та забезпеченням функції громадського контролю. Особливий прояв ролі інституту громадського суспільства в державних процесах мав місце в умовах повномасштабного вторгнення Російської Федерації. Громадськість продовжує демонструвати свою стійкість, потужність, спроможність, дієвість та ефективність.

Важливу роль інститут громадськості відіграє у формуванні професійної компетенції державного службовця. Наразі за активною участю представників громадськості формується своєрідний портрет зразкового державного службовця. Громадськість приймає участь у конкурсах на призначення на вакантні посади на державну службу, зокрема це стосується посад категорії «А» (вищого корпусу державної служби) серед яких: посади Державного секретаря Кабінету Міністрів України та його заступників, державних секретарів міністерств; посади керівників центральних органів виконавчої влади, які не є членами Кабінету Міністрів України, та їх заступників; керівників державної служби в інших державних органах, юрисдикція яких поширюється на всю територію України [13].

При державних органах створюються відповідні консультативно-дорадчі органи, які надають свої висновки, в склад яких можуть входити представники громадськості національного рівня, та у випадках передбачених чинним законодавством – представники міжнародного рівня. Окрім цього, є практика опублікування етапів конкурсного відбору кандидатів на посади державної служби в ЗМІ, соціальних мережах, офіційних веб сайтів, що дає змогу представникам громадськості приймати участь в обговоренні кандидатур, надавати свої коментарі.

Так до прикладу, в Національному антикорупційному бюро України за загальним правилом до складу Конкурсних комісій, які проводять конкурс на зайняття вакантних посад серед іншого включаються представники, визначені Радою громадського контролю при Національному бюро (не більше трьох осіб у складі однієї Конкурсної комісії). Конкурс здійснюється на засадах прозорості, що передбачає відкритість та обов'язкове інформування громадськості шляхом оприлюднення інформації про оголошення конкурсу на вакантні посади, основні вимоги до кандидатів на вакантні посади, процедуру, етапи та строки проведення конкурсу, принципи та умови відбору кандидатів, перебіг конкурсу та його результати на офіційному веб-сайті Національного антикорупційного бюро України [9].

Водночас роль громадськості не зводиться виключно до контрольної та консультативно-дорадчої функцій. Важливим є безпосередня участь громадськості у формуванні професійної компетенції державного службовця. Така участь будується на засадах взаємодії та співпраці. Представниками інституту громадського суспільства (самостійно або у партнерстві із стейхолдерами) організовуються різноманітні програми та заходи, дія яких спрямована на формування в Україні правової культури, яка базується на високому рівні кваліфікації державних службовців, перейняття передового досвіду з окремих питань, підвищення рівня знань, навичок, тощо.

Формами співпраці та взаємодії можуть бути: 1) прийняття пілотних проектів (як правило, застосовується з одночасним проведенням нормативного закріплення відповідних аспектів). Наприклад, пілотний проєкт навчання по безбар'єрності для представників органів місцевого самоврядування, в межах якого фахівців навчають впроваджувати зміни у напрямку доступності об'єктів фізичного оточення та послуг для осіб з інвалідністю [1]; 2) впровадження навчальних та інших програм (зокрема, державних, грантових). Наприклад, впровадження Проєкту щодо підвищення рівня знань англійської мови у функціонуванні державних органів та органів місцевого самоврядування, який надає можливість державним службовцям та посадовим особам органів місцевого самоврядування покращити свої навички англійської мови з нуля до рівня B1 [23]; 3) вироблення стратегій, концепцій. Прикладом може слугувати Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки, яка передбачає організацію навчання державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування з питань налагодження взаємодії з інститутами громадянського суспільства [20]; 4) укладення меморандумів, угод про співпрацю.

Наприклад, Меморандум про співпрацю між Національним агентством України з питань державної служби та Громадською спілкою «Українська Гельсінська спілка з прав людини» метою якого є співпраця сторін у сфері організації професійного навчання, надання методичної/консультативної/інформаційної підтримки державним службовцям, посадовим особам місцевого самоврядування для підвищення рівня їхньої професійної компетентності [6]; 5) проведення конференцій, круглих столів, симпозіумів, тренінгів тощо. Наприклад, Школою вищого корпусу державної служби спільно з Центром міжнародного приватного підприємництва (CIRE) в рамках проекту USAID «Впевнений бізнес – заможна громада» проведено тренінг з етичної поведінки для державних службовців I-III категорії посад [2], проведено Міжнародну конференцію з питань комунікації публічних службовців з військовими, ветеранами / ветеранками та членами їх сімей «ВИКЛИК Є!», організаторами якої виступила Міжнародна асоціація психологів та тренерів-експертів, Національне агентство України з питань державної служби, Вища школа публічного управління, Профспілка працівників державних установ України [7].

В підтвердження проходження навчання державним службовцям можуть видаватись відповідні підтверджуючі сертифікати про участь у заходах, які за бажанням державного службовця долучаються до його особової справи та слугують формуючим елементом професійної компетенції.

Важливо відмітити, що вектори проведених заходів, організованих інститутом громадськості для державних службовців мають тенденцію до постійних змін, що пояснюється появою нових викликів та загроз. Так, в умовах впровадження воєнного стану в Україні набули актуальності тематики, пов'язані із безпековими питаннями, підтримкою ментального здоров'я у колективі, адаптацією ветеранів на публічній службі, та ін.

Висновки. Стан співпраці інституту громадського суспільства з державними органами та органами місцевого самоврядування в частині формування професійної компетенції можна визначити як задовільний.

Водночас слід звернути увагу на важливість унормування питань, пов'язаних із долученням сертифікатів або інших документів, що підтверджують участь державного службовця в різноманітних заходах, організованих інститутом громадянського суспільства, формування системи стимулюючих та заохочувальних заходів, спрямованих до залученості державних службовців до таких заходів, укладення між державними органами та неурядовими організаціями національного та міжнародного рівнів угод про співробітництво в напрямку проведення навчання для державних службовців. З огляду на обрання Україною євроінтеграційного вектору, необхідним є формування програм міжнародного обміну досвідом для державних службовців. При цьому, під час відбору кандидатів для участі серед державних службовців повинно бути забезпечено дотримання принципів рівності, недискримінації, пропорційності, справедливості, об'єктивності.

Список використаних джерел:

1. В Україні працює пілотний проєкт навчання по безбар'єрності для представників органів місцевого самоврядування. URL: <https://ls.org.ua/novyny/v-ukrayini-praczuuye-pilotnyj-proyekt-navchannya-po-bezbaryernosti-dlya-predstavnykiv-organiv-miscevogo-samovryaduvannya/>.
2. Відбувся тренінг з етичної поведінки для державних службовців. URL: <https://platforma-msb.org/vidbuvsya-trening-z-etychnoyi-povedinky/>.
3. Козій І.С. Поняття та градація громадських об'єднань. *Право та державне управління*. 2023. № 1. С.47-51.
4. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#Text>
5. Кушнір С.П. Професійна компетентність державних службовців: сутнісно-понятійна характеристика. *Держава та регіони*. 2020. № 4 (70). URL: http://www.law.stateandregions.zp.ua/archive/4_2020/26.pdf

6. Меморандум про співпрацю між Національним агентством України з питань державної служби та Громадською спілкою «Українська Гельсінська спілка з прав людини». URL: <https://nads.gov.ua/storage/app/sites/5/DIY>.

7. Міжнародна конференція з питань взаємодії публічних службовців з військовими, ветеранами/ветеранками та членами їх сімей «Виклик є!». URL: <https://nads.gov.ua/events/mizhnarodna-konferentsiia-z-pytan-vzaiemodii-publichnykh-sluzhbovtziv-z-viiskovymy-veteranamyveterankamy-ta-chlenamy-ikh-simey-vyklyk-ie>.

8. Московець В. І Громадськість як інститут громадянського суспільства *Вісник ХНУВС*. 2011. № 2. С. 37-43. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2011_2_7

9. Порядок проведення відкритого конкурсу для призначення на посади у Національному антикорупційному бюро України: наказ Національного антикорупційного бюро України від 17.04.2024 № 59. URL: <https://nabu.gov.ua/robo-ta-v-nabu/pravila-priiomu/poryadok-provedennya-vidkrytoho-konkursu/>.

10. Про благодійну діяльність та благодійні організації: Закон України від 05.07.2012 р. № 5073-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text>.

11. Про громадські об'єднання: Закон України від 22.03.2012 р. № 4572. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text>.

12. Про громадські об'єднання: Закон України від 22.03.2012 р. № 4572-VI. . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text>

13. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>.

14. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>.

15. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.11.2010 р. № 996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-p#Text>

16. Про затвердження Положення про професійне навчання працівників Державної кримінально-виконавчої служби України: Наказ Міністерства юстиції України від 01.06.2023 № 2076/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0922-23/ed20230601#n26>.

17. Про затвердження Положення про проходження первинної професійної підготовки та підвищення кваліфікації особами рядового і начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України: Наказ Міністерства юстиції України від 26.12.2018 № 4091/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1496-18/ed20181226#n26>.

18. Про затвердження Положення про систему професійного навчання державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад: Постанова Кабінету Міністрів України від 06.02.2019 № 106. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/106-2019-p/ed20230103#Text>.

19. Про молодіжні та дитячі громадські організації: Закон України від 07.10.1997 р. № 554/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/554/97-вр#Text>

20. Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки: Указ Президента України від 27.09.2021 № 487/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#Text>.

21. Про організації роботодавців, їх об'єднання, права і гарантії їх діяльності: Закон України від 22.06.2012 р. № 5026-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5026-17#Text>

22. Про професійних творчих працівників та творчі спілки: Закон України від 07.10.1997 р. № 554/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/554/97-вр#Text>

23. Проект щодо підвищення рівня знань англійської мови у функціонуванні державних органів та органів місцевого самоврядування. URL: <https://hranty-dlya-hromad.golocal-ukraine.com/kursy/>.

